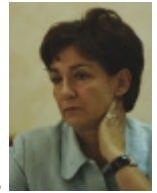


Intervju broja

PRAVO ŽRTVE JE PRIORITETNO

Vida Petrović – Škero *predsednica Vrhovnog suda Srbije*



Žrtva je uvek ugrožena u svakom krivičnom postupku, ali u postupcima za krivična dela ratnih zločina mnogo više, jer su različite vrste dela učinjene na štetu istih lica. Na tužilaštvu je da ostvari upravo zaštitu svih prava tih žrtava kako bi im se omogućilo da budu svedoci a ne ponovo žrtve

Tužilaštvo za ratne zločine dobilo je podršku i najviše sudske instance. Predsednica Vrhovnog suda Srbije Vida Petrović-Škero i ministar pravde Zoran Stojković posetili su Tužilaštvo 16. septembra. Na konferenciji za novinare poručili su, zajedno, da procesi i presude počiniocima ratnih zločina imaju posebnu težinu.

Dosadašnjim radom, Tužilaštvo i Veće za ratne zločine "dokazali su kompetentnost i rešenost domaćih pravosudnih organa, i države u celini, da se dostignu najviši standardi, kako bi se za krivična dela ratnih zločina sudilo pred domaćim sudovima", ocenila je Vida Petrović – Škero.

U razgovoru neposredno posle susreta sa novinarima u sudnici broj 3, predsednica Vrhovnog suda Srbije ponavlja da, sa pozicije na kojoj jeste, ne može da komentariše rad Tužilaštva za ratne zločine.

- Kvalitet rada Tužilaštva i kvalitet rada Suda, svake strane u postupku, ocenjuje drugostepena instanca. Ali, za zemlju, njen pravni sistem, posebno za želju da vladavina prava bude prioritet u sistemu formiranja Tužilaštva za ratne zločine svakako predstavlja veliki pomak, dobar napredak, što i pokazuju rezultati. Formiranjem, u okviru postojeće tužilačke institucije, odeljenja sa specijalizovanim tužiocem za ratne zločine, koje će imati mogućnosti da radi na svojoj specijalizaciji, svakako će, sa jedne strane, doprineti efikasnijem otkrivanju učinilaca, zatim pokretanju postupaka, a potom učestvovanju na suđenju, u sudu u kome je takođe došlo do formiranja specijalizovanih veća. Ono što se najpre uočava jeste spremnost i želja države da omoguće rad takvog specijalizovanog odeljenja, sa neophodnom visokom stručnošću ljudi koji tu rade. Raditi u tim odeljenjima iziskuje visoku specijalizaciju, poznavanje svih međunarodnih instrumenata relevantnih za vođenje ovakvih postupaka - ženevskih, haških konvencija, njihovih protokola. Potrebno je upoznati se sa praksom suda iz Nirberških procesa, Tokijskih i svakom drugom koja je relevantna za ovakvu vrstu suđenja. Nosioci pravosudnih funkcija moraju da obezbede pravno perfektno funkcionisanje celokupnog pravosudnog sistema, naročito u ovoj nadležnosti. Naravno da će biti veoma teško ovo postići, jer se i sudska praksa u Haškom tribunalu još uvek gradi i predstavlja predmet diskusije i pravne ocene i teoretičara i praktičara iz celog sveta. Pored toga, i tužioci i sudije će morati da se upoznaju i sa praksom suda u Strazburu, da u svom radu obezbede maksimalnu zaštitu ljudskih prava, uz poštovanje svih evropskih standarda. Značaj vođenja i okončanja ovakvih postupaka je u očuvanju ljudskih prava, i to posebno onih koji su žrtve. S druge strane, za one koji su eventualno počinili zločine, obezbediti postupak, ali uz poštovanje njihovih prava i propisane zakonske procedure u svim fazama suđenja: obezbediti poštovanje prezumcije nevinosti, prava na adekvatnu pravnu odbranu, pravu meru u proporcionalnosti prava na privatnost i omogućavanja korišćenja načela javnosti u suđenju, obezbeđenje nepristrasnog suđenja. Samo veoma visok stepen stručnosti i profesionalizma omogućiće svim učesnicima u postupku pravo na pravično suđenje, gde se posebno mora voditi računa i o razumnom roku. Zakasnela pravda ne daje pravi efekat. Najveći deo posla u ovom trenutku sada je na tužilaštvu, a njegovi rezultati pokazuju da se očigledno dobro radi. Ako se i kroz naše, dosta stroge medije, nismo susreli sa nekim kritikama, to znači da je stepen ljudskih prava oštećenih, svedoka ili okrivljenih, očuvan u dobroj meri. Ustupanje jednog broja predmeta od strane Haškog tužilaštva, takođe potvrđuje moj zaključak.

Pre nego što su ustanovljeni specijalni organi, pa i Tužilaštvo za ratne zločine, donete su dve važne i teške presude pred sudom opšte nadležnosti, odnosno Okružnim sudom u Beogradu, "Sjeverin" i "Podujevo".

- Sudija, odnosno tužilac koji učestvuje u ovakvoj vrsti predmeta mora da se apsolutno specijalizuje. Pored znanja materijalnog prava, procesnog, mora se upoznati i sa specifičnom tehnikom suđenja, potrebnoj u ovakvoj vrsti predmeta. Potrebno je perfektno znanje svega ovoga. Ukoliko ne bude ovako, veoma lako mogu da se krše prava; prava žrtve, prava okrivljenog, a to će svakako stvoriti veliki problem i ovim licima, pravosudnim organima, a i celom državnim sistemom. Danas učestvovati u suđenju

predmeta ratnih zločina, u našem zaokruženju, svakako predstavlja veoma težak posao. Sukobili su se interesi, shvatanja i posledice delovanja ljudi koji su u određenim periodima da bilo šta rade, to radili iz patrijarizma, zadovoljavanja pravde. Javno mnjenje, čak i ako se mogao desiti ratni zločin, ili u slučaju komandne odgovornosti, ne prihvata postojanje odgovornosti određenih lica. U takvoj situaciji mora se veoma mnogo voditi računa da se ne omogući stvaranje antiteze da mogući učinilac delo postane žrtva, a da žrtva ili svedok ne bude opšte prihvaćen i tretiran u javnosti kao krivac. Da li će se to desiti, u mnogome zavisi od kvalitetnog suđenja, veoma stručnog funkcionisanja tužioca tokom postupka. Poznavanje standarda, upoznavanje sa praksom sudova i naravno materijalnog prava u šta se ubrajaju i međunarodni standardi sigurno će olakšati rad i tužiocu i sudijama. Olakšanje za rad može biti postojanje odluka međunarodnih sudova koji su već razmatrali neki od pravnih problema koji će svakako biti i pravni problem i u funkcionisanju našeg pravnog sistema.

Zakonski okvir. Treći put se menja zakon na osnovu kog će se suditi za ratne zločine.

- Olakšanje za rad tužioca i sudiju prilikom suđenja je u tome da uvek mogu da direktno primene, pored nacionalnog prava, i međunarodne instrumente, sve ratifikovane konvencije i ugovore. Ovo predstavlja olakšanje u radu, u situaciji kada u nacionalnom zakonodavstvu nema rešenja svih pravnih situacija ili odgovora na sve pravne probleme. Član 16. Ustava koji upućuje na direktnu primenu ratifikovanih konvencija i ugovora olakšava funkcionisanje pravosudnog sistema i kada je domaće pravo sukobljeno sa odredbama nekog međunarodnog instrumenta. Potpuni kvalitet nacionalnog prava ogledaće se kada sve sporne situacije budu njime regulisane i kada ne bude bilo potrebe za primenu međunarodnih instrumenata. Upravo sa tih razloga, izmena zakona na osnovu koga će se suditi u predmetima za ratne zločine, po mom mišljenju, predstavlja pozitivnu pojavu, jer razvija i usavršava zakonski okvir na osnovu kog se radi. Takođe, ukazuje da se u okviru pravosudnog sistema i u okviru pravne politike države vodi računa o usavršavanju procedure za suđenje u ratnim zločinima, što predstavlja svakako određeni kvalitet. Mislim da bi se daleko najveći broj sudija i tužilaca složio samnom da bi idealan sistem i način regulisanja procedure za suđenje u predmetima, i to posebno ratnih zločina koji su veoma kompleksni, bio upravo sistem na koji se formira procedura na osnovu koje sudi Haški tribunal. Naime, upravo učesnici u postupku i sud, prvenstveno, prvi i na najbolji način uočavaju šta je potrebno da se usavrši da bi se izbegla komplikovana procedura, procedura koja ima neke druge mane. Uočavanjem problema iz prakse ona treba da se usavrši i da omogući kvalitetno i efikasno suđenje. Veoma duga i komplikovana procedura za izmenu zakona koja kod nas postoji svakako će otežavati rad u praksi. Stoga mislim da kvalitetne izmene zakona u brzom i kvalitetnoj izmeni sigurno mogu da doprinesu boljem suđenju i bržem okončanju postupaka za koje se može pretpostaviti da će se naći u većem broju pred našim sudovima. Da je Haški tribunal imao usvojenu formalističku i veoma komplikovanu proceduru za izmenu statuta i poslovnika preko same organizacije Ujedinjenih nacija kao svog osnivača to bi se još više odrazilo i to na negativan način, na dužinu trajanja postupaka i otežalo rad tužilaštva i suda. Naravno, s obzirom na naše sadašnje ustavno i zakonsko uređenje pravosudnog sistema za ovako nešto još uvek ne postoje uslovi, ali je sasvim sigurno dobro da se zakoni koji vode pozitivnim posledicama što brže menjaju. Ovo će omogućiti lakše otkrivanje učinioca, funkcionalnije i efikasnije suđenje sa većim kvalitetom. Nadam se da ćemo i mi jednog dana imati takav pravni okvir i tako kvalitetno tužilaštvo i sudstvo, kao i sistem koji će omogućiti da se procedura menja tako što se uočava nešto što predstavlja kočnicu, nešto što onemogućava efikasan postupak i što dovodi do kršenja ljudskog prava od strane samog pravosuđa zbog efikasnosti i kvaliteta rada.

Kako, u tom kontekstu, ocenjujete predlog da se suđenja otvore za javnost, odnosno da predsednik Veća može da odlučuje o audio-vizuelnom snimanju toka glavnog pretresa? I tu je praksa Haga veoma inspirativna.

-Javnost je nešto što predstavlja jedan od osnovnih elemenata prava na pravično suđenje. Član šesti Konvencije predviđa javnost kao element prava na pravično suđenje. Naši procesni zakoni takođe uvode javnost kao pravilo u radu. Međutim, bez obzira na povećan značaj audovizualnih sredstava, smatram da kamera u sudnici nije jedini element javnosti, a svako ne i najbolji i najvažniji ukoliko za to ne postoje savršeni uslovi. Javnost je obezbeđena ukoliko je suđenje dostupno posmatračima. Ako država ne može da obezbedi sudnice sa tehničkim uslovima kao u Hagu, ili kao što su sudnice u zgradi beogradskog Okružnog suda u kojoj se sada obavljaju suđenja u vezi organizovanog kriminala ili ratnog zločina, onda će unošenje kamere u sudnicu verovatno kršiti pravo na nečiju privatnost. Svaki sudija kada dozvoljava mogućnost snimanja za vreme trajanja sudskog postupka mora da razmišlja o proporcionalnosti dva prava svakog građanina, pravo na privatnost i prava na javnost. Tu se mora iskazati veliko razumevanje i biti veoma oprezan. Ukoliko se ne obezbedi mehanizam da se svedok ili žrtva prilikom saslušanja zaštiti od kamere koja će pratiti njegovu mimiku, bol ili strah, ukoliko se prenebregne da svaki učesnik u postupku nije jednako



sposoban da savršeno, stručno funkcioniše i kada je sve vreme suđenja u njega uperena kamera, može doći do veoma negativnih posledica. Stoga svako ko zagovara uvođenje kamera kao elementa javnosti po svaku cenu, može ugroziti pravično suđenje, može privatnost, a može ugroziti i ishod celog postupka. Stoga dozvoljavanje snimanja može da se uslovi jedino postojanjem savršenih tehničkih uslova uz posebnu zaštitu žrtve. Podsetila bih do kakve promene u stavu rada pravosuđa u Americi je izazvao slučaj "O Džej Simson" upravo i zbog toga što je način suđenja sa unošenjem kamere u sudnicu u mnogome doprineo da ishod celog postupka bude promenjen. I Hag ima javnost i mi imamo javnost. Javnost znači i da novinar može da sluša, gleda, izveštava, nacрта. Kada se radi o ratnim zločinima, problem javnosti je posebno osetljiv. Ako se ne uspostavi savršen mehanizam zaštite privatnosti žrtve, oštećenog, ponekad okrivljenog, onda takva javnost može veoma mnogo da ugrozi spektar prava svih ovih ljudi. Ja kao građanin, naravno, imam potrebu da znam šta se dešava u nekoj sudnici, kako će se odvijati postupci naročito vezani za ratne zločine, ali vrsta informisanja i stvaranja javnosti svakako mora da bude srazmerna proporcionalnosti potreba onih koje treba zaštititi i omogućavanja moguće i potrebne mere obaveštenosti. Teško je svedočiti, iskazati činjenice nemilih događaja između gajtana, reflektora. Teško je i tužiocu da postupa i sudiji da sudi pod ovakvim uslovima. Ponoviću da o tom stepenu javnosti, kada kamera ulazi u sudnicu možemo govoriti samo kada su za to ispunjeni svi tehnički uslovi. Javnost mora da postoji, ali stepen javnosti, odnosno, tehnika koju javnost unosi je drugo pitanje i o tom pitanju uvek mora da se razmišlja u okviru ljudskih prava. Zaboravljamo da u običnoj sudnici, u koju kamera ulazi sa metrima gajtana, preko kojih se svi spopliću, reflektorima, ugrožava i pravo na normalan rad sudije, tužioca, advokata koji, ako nije priviknut na sve ovo, biva ugrožen u vršenju svoje funkcije. Sve ovo je propratno, ali najgora posledica može biti vezana za ugrožavanje žrtve.

Pravo žrtve na pravdu.

-Ovo su postupci u kojima je pravo žrtve prioritetno. Mnogo važnije, a često više ugroženo nego u bilo kojoj drugoj vrsti procesa, krivičnih postupaka. Žrtva je uvek ugrožena u svakom krivičnom postupku, ali kod ratnog zločina ona je često žrtva u produženim krivičnim delima. U dosadašnjim postupcima pokazalo se da je žrtva stekla otpor, da ima veliki strah u odnosu na suđenje i njegove posledice. Godinama se nije mnogo razmišljalo o pravu žrtve, godinama mediji nisu učestvovali i pratili suđenje na adekvatan način. Iskazi žrtava su objavljivani, saslušavane su ponekad na neadekvatan način. Posledica toga je da žrtva ne želi da svedoči, veoma je povređena u svojim pravima, posebno na privatnost, na pravično suđenje koje i ona ima. Ako se o njoj ne vodi dovoljno računa, pored njene ugroženosti, može se ugroziti porodica žrtve, njeno zaokruženje. Dosadašnji način izveštavanja je pokazao i da su mediji, bez dovoljno razmišljanja o posledicama, objavljivali imena, adrese, bliže podatke žrtve svedoka razmišljajući jedino o senzacionalnoj vesti, a ne o posledicama koje ona može da proizvede. Stoga je u postupcima vezanim za ratni zločin potreban veoma visok stepen odgovornosti i onih koji će učestvovati kao javnost u postupku i omogućiti javnost sa suđenja građanstvu. Uvek se najviše mora misliti o žrtvi, zaštititi je, nikad dozvoliti komentarisanje da njeno svedočenje predstavlja ne-rodoljublje ili ne-patriotizam. Ako ta žrtva nije zaštićena i ako nema poštovanja njenih prava, nećemo imati ni osudu pravog krivca, jer bez dokaza tužilac neće moći da procesuiru postupak, niti sudija da sudi i, eventualno, ako utvrdi krivicu, da osudi.

Razgovor vodila Jasna Janković